

тивності програм і процесів соціального розвитку всередині аграрних та харчових підприємств.

Якщо корпоративна соціальна відповідальність буде результативно впроваджуватися серед суб'єктів господарювання агросфери, можна прогнозувати поступовий розвиток концепції соціальної відповідальності у сучасних умовах соціально-економічного розвитку українського суспільства. Отже, тільки становлення національної інноваційної моделі аграрної економіки на засадах соціальної відповідальності, здатне забезпечувати врахування та реалізацію інтересів усіх суб'єктів і сторін соціального діалогу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Антошко Т.Р. Основи впровадження корпоративної соціальної відповідальності на промислових підприємствах України / Т.Р. Антошко // Інноваційна економіка. – 2008. – С.297-299.
2. Герасименко Ю.В. Концептуальні засади соціально-відповідального бізнесу / Ю.В. Герасименко // Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки: матер. між нар. наук.-практ. інтернет-конф. (15-16 листопада 2011 р.). – Кам'янець-Подільський. – 2011. – Ч.2. – С.24-27.
3. Зінченко А.Г. Соціальна відповідальність в Україні: погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект / А.Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. – К., 2008. – 60 с.
4. Ігнатенко М.М. Теоретичні засади та практичні напрями формування корпоративної соціальної відповідальності аграрних та харчових підприємств / М.М. Ігнатенко // Економіка АПК : Міжнар. наук.-вир. жур. – № 1, 2015. – С. 78-83.
5. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність / Ф. Котлер, Н. Лі // Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт. – 2005. – С.4-6.
6. Корпоративна соціальна відповідальність малого та середнього бізнесу в Україні: експертний аналіз // Centre Corporate Social Responsibility Development, 2007. – 32 с.
7. Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / О.М. Полякова, П.Ю. Кас // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 32. – С.284-289.
8. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://brc.undp.org.ua>.

Рецензент – д.е.н., доцент Ксьонжик І. В.

УДК 339.564:631.11(477):339.9.012.42

ЕКСПОРТНІ МОЖЛИВОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Сахацький М.П., д.е.н., професор

Одеська державна академія будівництва та архітектури;

Ксьонжик І.В., д.е.н., доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Здійснено аналіз переваг і недоліків для аграрного сектору від дії поглибленої та всеохопної Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС; визначено механізм зменшення та скасування митних тарифів, які застосовуються сторонами щодо сільськогосподарської продукції та надання безмитного доступу в рамках квот; досліджено проблеми і перспективи експортної діяльності вітчизняних аграрних підприємств в даних умовах.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, аграрний сектор, експортні мита, квоти, гармонізація стандартів.

Постановка проблеми. З початком 2016 року для національної економіки України розпочнеться новий етап розвитку, оскільки з 1 січня починає діяти поглиблена та всеохоплююча Зона вільної торгівлі (ЗВТ+) з Європейським Союзом. Це є економічною частиною Угоди про асоціацію з ЄС. Враховуючи складність і довготривалість перехідних процесів, що будуть відбуватися у різних галузях української економіки в рамках адаптації вітчизняних товаровиробників до нових вимог виробництва і реалізації продукції, зацікавленість представляють потенційні експортні можливості аграрного сектору в умовах дії глобального міждержавного утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем підвищення експортного потенціалу аграрних підприємств було присвячено праці А. І. Веселовського, В. М. Геєця, Я. А. Жаліла, В. Новицького, Ю. В. Кіндзерського. Над питаннями аналізу перспектив взаємодії України і ЄС в рамках створення і дії Зони вільної торгівлі працювали О. М. Бородіна [1], Т. М. Димань, Д. Ф. Крисанов [2], Т. Г. Мазур, Т. Григорець [3], О. В. Царук [4] та багато інших. Разом з тим поглибленого дослідження вимагає аналіз перспектив і недоліків, які постають перед вітчизняним аграрним сектором, підприємства якого забезпечують не тільки продовольчу безпеку країни, а й в останні два роки займають лідируючі позиції у формуванні експортних надходжень.

Постановка завдання. Метою написання статті стало здійснення аналізу переваг і недоліків для аграрного сектору від дії поглибленої та всеохопної Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС; визначення механізму зменшення та скасування митних тарифів, які застосовуються сторонами щодо сільськогосподарської продукції; дослідження проблем і перспектив експортної діяльності вітчизняних аграрних підприємств в даних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поглиблена та всеохопна угода про вільну торгівлю між Україною та ЄС – це широкомасштабна за змістом торговельна угода, що спрямована на зменшення та скасування митних тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів, надання безмитного доступу в рамках квот, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність правилам та регламентам ЄС з метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС [5]. Це створить умови для гармонізації стандартів України та ЄС у ключових галузях, що є першочерговим завданням саме для українських товаровиробників, вирішення якого надасть їм нові експортні можливості.

Перед Україною відкриваються значні перспективи від співпраці з потужним партнером – ЄС, зовнішньоторговельний обіг (експорт та імпорт) якого в 2014 р. склав 5 трлн. дол. У колишнього головного торговельного українського партнера – Росії – у той же період цей показник дорівнював 783 млрд дол., а в самої України – 107 млрд дол. [6].

Для сільськогосподарської продукції з моменту тимчасового застосування Угоди з боку ЄС та її ратифікації Україною мита буде скасовано на

35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – Євросоюзом. Що стосується решти товарів, то по 52% тарифних ліній Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, на 9,8% – часткову лібералізацію та на 3,0% – безмитні тарифні квоти. Це означає, що для особливо чутливих секторів поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі дає українським виробникам більше часу для адаптації до конкурентнішого середовища, водночас надаючи споживачам більший вибір продуктів за нижчими цінами. Своєю чергою, Європейський Союз встановлює перехідні періоди на 2,0% тарифних ліній (тривалістю 3 та 7 років), а по найбільш чутливих товарах (14,9%) запропоновано доступ в рамках безмитних тарифних квот. Їх надано Україні по зернових, м'ясу свинини, яловичини та птиці, а також по деяких інших продуктах.

Стосовно експортних мит сторони домовилися, що від набуття Угодою чинності не запроваджуватимуть у двосторонній торгівлі нових, а діючі на сьогодні в Україні експортні мита буде поступово, впродовж 10 років, скасовано. Водночас по окремих товарах – зокрема насінні соняшнику, шкірсировині – запроваджується спеціальний захисний механізм, який передбачає стягнення додаткового збору. Загальний термін дії захисного механізму складає 15 років. Стосовно нетарифних бар'єрів у торгівлі товарами Угода інкорпорує відповідні фундаментальні правила СОТ, наприклад що стосується національного режиму, заборони обмеження імпорту та експорту, порядку державної торгівлі тощо. Наслідки від тарифної лібералізації ЗВТ+ сприятиме розвитку торгівлі через скасування чи зменшення мит на імпорт [5].

Український аграрний сектор отримає найбільші переваги від зменшення увізних мит: 330 млн. євро для сільськогосподарської продукції та 53 млн. євро для переробленої сільськогосподарської продукції.

Починаючи з 2014 р. і по теперішній час Україна вживає необхідні заходи з метою поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС і зобов'язується дотримуватися принципів і практик, викладених у чинних Рішеннях та Регламентах ЄС. Майбутня імплементація Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів забезпечить здійснення торгівлі між сторонами на таких саме умовах, як і між державами-членами ЄС [5].

Необхідно підкреслити, що практична діяльність щодо зближення системи технічного регулювання України, яка дісталась у спадок від колишнього СРСР, із відповідною Європейського Союзу розпочалась одразу ж після ратифікації та набуття чинності Угодою про партнерство та співробітництво між ними (з 01.03.1998 року) [7].

Що стосується системи технічного регулювання ЄС, то її основні організаційно-інституціональні засади, принципи та методичні підходи почали реалізовуватись у 1980-ті роки з метою формування “єдиного економічного (нормативного) простору” для забезпечення безперешкодного просування на його території товарів, послуг, робочої сили, інформації. У цьому зв'язку доречно зазначити, що основні підходи до реалізації вищезгаданих цілей сфокусовані в “Новому підході” до технічної гармонізації та стандартизації

(прийнято Радою Європи 07.05.1985) та “Глобальному підході” до оцінювання відповідності (прийнято Радою Європи 21.12.1989), які доповнюють один одного: вони обмежують безпосередньо адміністративне втручання держави у важливі питання виробництва продукції, однак при цьому надають виробнику широкий спектр способів виконання своїх зобов’язань перед суспільством. Водночас до першоджерел харчового законодавства відносяться:

1. Кодекс Аліментаріус (лат. Codex Alimentarius – харчовий кодекс, звід харчових законів – сукупність визнаних міжнародною спільнотою стандартів на харчові продукти) [8].

2. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, яка була підготовлена в рамках СОТ і підписана спільно з Генеральною угодою з тарифів і торгівлі у 1994 році (остання редакція з уточненнями, поправками та змінами) і Угодою про технічні бар’єри у торгівлі [2].

Гармонізація технічних стандартів сторін скоротить існуючі нетарифні бар’єри у торгівлі між сторонами, підвищить якість продукції на внутрішньому ринку України, а також сприятиме формуванню позитивного іміджу України на світових ринках щодо якості українських товарів та продукції [5].

Поки проявити себе повною мірою національному сільськогосподарському виробнику не вдалося, хоча Україна вже мала можливість скористатися перевагами ЗВТ з ЄС. Навесні 2014 р. Євросоюз пішов на безпрецедентний крок – в знак солідарності з Україною він в односторонньому порядку запустив зону вільної торгівлі, тим самим відкривши свій ринок країні.

Але навіть незважаючи на подібний режим преференцій за підсумками перших десяти місяців 2015 р. товарообіг між Україною і ЄС впав. Продаж місцевих товарів до Європи скоротився на 28,4% порівняно з аналогічним періодом минулого року, і тепер євронапрям займає лише третину всього національного експорту. Його розмір тепер – 10,5 млрд дол., але це все одно втричі більше, ніж російський сегмент українського експорту. Частково падіння пояснюється зниженням світових цін на сільськогосподарську продукцію – ключовий напрямок експорту для України. Частково – економічною кризою і війною: країна втратила потужності, що залишилися в Донецькій і Луганській областях. До того ж вихід на ринки ЄС вимагає проходження відповідних процедур та налагодження зв’язків [6].

Найбільшим обмеженням яке стримує українських товаровиробників є система торговельних квот ЄС, яка є основним кількісним обмеженням обсягу українських товарів, що можуть поставлятися на ринок ЄС. При чому, квоти встановлені, в першу чергу, на продукцію сільського господарства, на експорт якого покладалась основна надія. Так, приміром обмеження по: яловичині становить 12 тис.тонн/рік, свинина 20 тис.тонн/рік, м’ясо птиці 20 тис.тонн/рік, пшениця 1000 тис.тонн/рік.

Тобто, на думку окремих експертів, можливим варіантом розвитку подій може стати і те, що до ЄС Україна зможе експортувати в середньому 3-5% від загального обсягу виробництва сільського господарства, що не може значно вплинути основні показники торгівлі. Тобто, угода про асоціацію не створює зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, оскільки квотні бар’єри

залишаються, а митні ставки зменшуються поступово і лише по тим товарам виробництво яких не є принциповим на території ЄС [4].

Разом з тим, Європейський Союз не менше України зацікавлений у створенні поглибленої Зони вільної торгівлі. Євросоюзом Україна розглядається, по-перше, як географічно близький, кваліфікований й одночасно відносно дешевий ринок робочої сили (22,1 млн. чол. працездатного населення при середній заробітній платі у 2015 р. в 3772 грн. на місяць) та значним споживчим ринком (42,8 млн чол. населення станом на 1.12.2015 р.). По-друге, як потенційний ринок інвестицій та інновацій, спільних підприємств, що відкриються. По-третє, як привабливий ринок землі та сільськогосподарського виробництва [3].

Висновки. У питаннях Угоди про асоціацію, які стосуються економіки, за визнанням усіх експертів, Україна рухається практично за встановленим планом. Ухвалено ряд необхідних законопроектів, здійснено перехід на окремі технічні стандарти ЄС, європейські санітарні та фітосанітарні правила. Країна відмовилася від радянських ГОСТів [6].

Очікується, що вже в найближчі роки активізація українських виробників, викликана ЗВТ+, уповільнить інфляцію. Нові можливості доступу до ринку Євросоюзу та запровадження вищих стандартів виробництва продукції в перспективі заохотять інвестиції, стимулюватимуть модернізацію підприємств аграрного сектору (завдяки розвитку спільних мереж та впровадженню інфраструктурних проектів) та покращать умови праці. Перешкодити позитивним процесам в українській економіці можуть лише активізація воєнних дій у Донбасі, недостатній рівень ефективності реформ, що проводяться, і відсутність очевидного прогресу у боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції/ М. Г. Бетлій [та ін.] ; ред. О. М. Бородіна ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – Ужгород : ІВА, 2006. – 496 с.
  2. Крисанов Д. Ф. Системи технічного регулювання Європейського Союзу, України та Митного союзу для агропродовольчої сфери: напрями їх зближення, можливості звуження невідповідності та зменшення асиметричності / Д. Ф. Крисанов // Економіст. – 2014. – № 2. – С. 4-5.
  3. Григорець Т. Створення зони вільної торгівлі Україна-ЄС: передумови, перешкоди, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/November/9.htm>.
  4. Царук О. Зона вільної торгівлі із ЄС чи лише митна дорожня карта з 1 січня 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/atsaruk/article/20176.aspx>
  5. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_uk.pdf.
  6. Чи змінить життя в Україні зона вільної торгівлі в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://antikor.com.ua/articles/82709-chi_zminitj_hittja_v_ukrajini_zona_vilj.
  7. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ратифіковано Законом № 237/94 – ВР від 10.11.94 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.
  8. Что такое кодекс Алиментаріус / Пер. с англ. – М. : Изд-во “Весь Мир”, 2006. – 44 с.
- Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х. З.*